

שבת טיש

ספורים ואגדות • פנינים ופרפראות • מדות והליכות

מתוך הספר "שבת טיש"
כרך שישי בסדרה בע"ה

פנינים

ואברהם זקן וגו' ויה' ברוך את-אברהם בכל (כד, א) - כיון שזכה לחכמה, זקן - זה קנה חכמה, זכה ממיילא לכלל, שכן דעת קניית מה חסרת. (דגל מחנה אפרים)

במה ברוך את אברהם? בפ"ל, נוטריקון בינה, בזה, לשון. אלו שלש החושים שהאדם צריך להתברך בהם ביותר בעת שהוא בא לימי הזקנה. (ושמוש משה)

ויקח העבד עשרה גמלים (כד, י) - עשר פעמים גמל בגימטריא קנ"ע שט"ו, ובכך בטל אליעזר את בחו של השטן לכל יקטרג וימנע את השדוד בין רבקה לאליעזר, ולכן נוהגים לומר תחת החפה את הפזמון "מי אדיר, מי ברוך, מי גדול, מי דגול" - שבתות אלו גס"פ בגימטריא קנ"ע שט"ו ועל-ידי הוא יברך את החתן ואת הכלה. (משוש דודים)

גם לגמליה אשאב (כד, יט) - למדנו מכאן, שהשואב יבקש פחות מצרפו כדי שלא להטריח, כפי שאליעזר בקש מים רק לעצמו, וראוי לנדיב הלב שיוסיף ויעשה לשואל יותר מכדי מחסורו, כרבקה ששאבה מים גם לגמליה. (ספונד)

ואנכי פניתי הבית (כד, לא) - פניתי הבית מעבודת כוכבים (רש"י). ללמדנו כמה גדולה חמדת המון, עד שלכן הסכים לפנות מביתו את אליליו שבהם האמין, מתוך חמדה לקבל ממון מאליעזר. (הסבא מנובהרדוק)

אז תקנה מאלתי (כד, מא) - נוטריקון אמת, לרמוז שמי שנשוא ונותן באמונה ודובר אמת, הוא נצל מאלות ושבעות, מפני שאינו צריך להשבע והכל מאמינים לו. (יושיע ציון)

ותהי אשה לבגדאנייה פאשר דבר ה' (כד, נא) - והיך דבר? מכאן רמז לדברי חז"ל במסכת סוטה, ארבעים יום קדם יצירת הולד בת-יקול יוצאת ואמרת בת פלוני לפלוני. (אוצר חיים)

ותקח הצעירה ותתקם (כד, סה) - צע"ף נוטריקון עמר, ישראל צ"יכים פ"ננסה, וכיצד אפשר להגיע לזה? ותתקם - בגימטריא יודו' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, על-ידי הודיה לה' זוכים להגיע לפדנסה. (נחלת שדה)

ומשמע ודומה ומשא (כד, די) - מכאן ילמד האדם כיצד לנהוג בשעה שהדרשן עומד להוכיח את העם, ומשמע - יהיה בעל משמעות לקבל באהבה את דברי המוסר, ודומה - יהיה דומם בשעת הדרשה וישתק, ומשא - שלא יקבדו עליו הדברים כמשא אלא יקבלם באהבה. (פרח שושן)

ספורים בפרשה

דינים מפרשים בהלכות צדקה. אלא שאין רצוני שהרבי יטריח את עצמו, ומשום כבודו נתי את כל הסכום ולא יצטרך להמשיך לכתת רגליו מבית לבית. התפעל החדושי הרי"מ מאד מאישיותו של ר' גבריאל הנגיד, שבזכות תרומתו העצומה הוא יכול עתה לשוב לתלמודו, וכשיצא מהבית נשא תחנה ואמר: "עם יהודי כזה, שכבוד רבו זה חשוב וגדול בעיניו, הייתי מבקש להשתדל עם נכדי", ואכן התקיימו דבריו, ור' גבריאל השיא את בנו ר' יצחק עם בתו של רבי אברהם מרדכי בן החדושי הרי"מ. לפני שלשים שנה, נסע האדמו"ר מסטריקוב לפקד את קברי אבותיו בורשא, ולאחר שיצא מהאהל בו נטמן זקנו האדמו"ר הזקן מסטריקוב, התבונן במצבות שעל קברי המנוחים באזור האהל, והחל להקריא את הכתוב על אחת המצבות "פה נטמן רבי נתן ב"ר גבריאל בוימגולד", ומיד ספר את המעשה הנפלא אודות אביו שתרם סכום כה עצום כדי למנע טרחה מרבו, והתבטא בערצה: "ראו נא מי היו החסידים בדורות הקודמים".

ולבני הפילגשים וגו' נתן אברהם מתנת (כד, ו) - הרב מפוניבז' היה מכתת רגליו רבות למען ישיבתו הנוודת. פעם בקר בבית הנגיד רבי צבי מורגנשטרן, שהיה בראורין ובראבה, נכדו של השרף מקוצק. "הבה ואספר לך כמה נערץ עלי הספר 'שפת אמת', אחר שהתנדדתי אליו פעם. היה זה באחת מנסיעותי, פאשר נסעתי עם ידי הנגיד רבי יעקב קופל שפירא מלונדון, שהיה מחסידי גור, ושאלתי אותו איזה ספר יש באמתחתו, כדי שאוכל לעין בו בדרך ולקנס 'ובלכתך בדרך'. הוציא זה את הספר 'שפת אמת' שהיה בידו, ואני עיני בו בנסיעה. כשהחזרתי לו את הספר, אמרתי לו כי התפעלתי ביותר משתי תורות שמצאתי בו. הראשון בפרשת חיי שרה, על הפסוק 'ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת', שלכאורה הדבר תמוה, שכן כבר נתן אברהם לבניו יצחק את כל אשר לו, ומה נותר בידו לתת לבני הפילגשים? ובאר השפת אמת, כי 'כל אשר לו' הפונה לנכסים הרוחניים שהם מתיחסים לאדם ולא לבניו העולם הזה שהם חיצוניים, וכפי שאמר חז"ל באבות 'אין מליון לו לאדם לא כסף ולא זהב'. והשני בפרשת וישב על הפסוק 'וימאן, נאמר אחר כך 'ויאמר' שיוסף החל להסביר לאשת פוטיפר כמה אינו רוצה לחטא. ולכאורה הסבות היו קדם למאון, והיה עליו להזכיר קדם לבן? אלא שאז דרשה של תורה, פאשר בא היצר הרע לפתות את האדם, טרם יגנס עמו בופוח ימאן מיד ויסרב בתקוה, ולכן מטעמת תבת 'וימאן' בשלשלת ורק אחרי שנתחזק אצלו המאון יכול להסביר את טעמו. ועד כדי עשה עלי הספר הזה רשם, עד שקבלתי על עצמי לעין בו מדי שבת בשבתו".

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו (כד, י) - מפרש רש"י: "נכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זממין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים". שאלו פעם את רבי מימון ברעטר רבה של אלכסנדריה שבמצרים, למה היה אליעזר צריך להניח זמם על פי הגמלים שלו, והרי אמרו חז"ל שאפלו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם? והשיב בדרך צחות: "הרי בפרשת לך לך נאמר 'יהי ריב בין רעי מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט', ורש"י מבאר שם שרועי לוט סברו שמתר להם לרעות את צאנם בשדות אחרים, מפני שהקב"ה הרי הבטיח לאברהם את הארץ ולוט עתיד לירש אותה, אך רועי אברהם הוכיחו אותם על הגזל, ולכן הכתוב אומר 'והפגשני והפריזי אז יושב בארץ' כלמדיך שלא זכה בה אברהם עדיו. ואם רועי לוט טעו בהבנת הדבר, בודאי שהגמלים יכולים היו להגיע לידי טעות לחשב שכל הארץ כבר נתנה לאברהם, ויכולים הם לאכול בהתר, ולכן חסם אליעזר את פי הגמלים..."

ביעשית חסד עם-אדני (כד, יד) - רבי יצחק מוורקא נסע פעם לורשא הבריר לאסוף מעות לפדיון שבויים. בהגיעו לעיר, נכנס לבקר את החדושי הרי"מ, אותו הכיר עוד מעת שהותם יחד בפשיסחא, והציע לו להתלוות אליו ולפקד את בתי נדיבי העיר לצדקה. החדושי הרי"מ אמנם עדן לא עלה על כס הנהגת עדת חסידי גור, אך כבר היה מפרסם בכל רחבי פולין כשר התורה ורבים שחרו לפתחו, אך הוא נענה לבקשתו של ידידו וילכו שניהם יחדיו. כיון שהרבי מוורקא נזקק לסכום עצום, תכננו הצדיקים להתרים כמה מעשירי ורשא, והראשון מביניהם היה הנגיד רבי גבריאל בוימגולד, חסיד וורקא מבית שוודע פשעירי מפלג ובעל-צדקה. נקל לשער את התדהמה שאפפה אותו בשראה בפתח ביתו את שני הצדיקים הקדושים, ואחר שהכניסם אחר כבוד, הניח את פליאתו "מה מבקש הרבי עם גאונה של ורשא בביתו?" והרבי מוורקא ספר לו כי הוא בא לזכותו במצות פדיון שבויים. התענין החסיד הנגיד על כל הסכום הנדרש, והרבי השיב כי מדבר בסכום של שלשת אלפים רבל, שהיה אז הון עתק. באותה תקופה עדן לא השתמשו בהמחאות, אלא בכסף מזון בלבד, והעשירים החזיקו בביתם בדרך כלל סכומים גדולים בשטרות מזמנים. אלא שסכום של שלשת אלפים רבל היה נחשב סכום עצום גם אצל עשירים מפלגים, ותדהמת הצדיקים היתה אפוא עצומה, פאשר ר' גבריאל חזר מהחדר הסמוך עם ארז גדול בו היה מנח כל כספו, ורק את הארז על השלחן, מנה שלשת אלפים רבל במזון ומפרם לידי הרבי. החדושי הרי"מ לא האמין למראה עיניו, והביע בקול את השתוממותו: "ר' גבריאל, מדוע נתן סכום כזה גדול?" והלה השיב: "האמת היא שאינני מחיב לתת סכום כזה גדול, שהרי מצינו

ולקחת אשה לבני משם

לפני כמאה שנה, בשנת תרפ"ה, יצא בחור צעיר בשם נחום דוד הרמן מארצות-הברית, והפליג באניה לארץ-ישראל, כדי להכנס ללמד "כנסת ישראל" שבבית חבון העתיקה. היה זה בעקבות בקורו של ראש הישיבה, רבי משה מרדכי אפשטין, בבית משפחת הרמן באמריקה, והוא דבר על לב האב, רבי יעקב יוסף הרמן, שנודע כאחד מבני התורה והיהדות בעולם החדש, וזכה לבניו "החפץ חיים של אמריקה", לשלח את בנו ללמוד תורה באוירא דארץ ישראל.

בקר אחד, שנים אחדות לאחר נסיעת הנער ללמודים בישיבת חבון בארץ-הקדש, התעוררה האם הצדקנית משנתה וספרה על חלום מטריד. "חלמתי איך אני שומעת בבי קורע-לב הבוקע מתוך חדר. נכנסתי פנימה, וראיתי אשה צדקנית ועטופה בלה, כשהיא בוכה ומספידה את המנחם בארון. והנה אני שומעת קול שהסביר לי את המחזה, 'בארון שוכב אברהם אבינו, ולידו יושבת שרה אמנו ומבכה את מותו'". "הדבר היה לי לפלא", המשיכה האם בדבריה, "שכן כידוע שרה נפטרה לפני אברהם, ובפרשת חיי שרה מתאר כיצד בא אברהם לחבון לספד לשרה ולבנותיה, אך הרי אין מקשים על חלום". "כששמעתי מי הצדיקים שלפני, התחלתי אף אני למר בכבי, וזעקתי כי לא אעזב את המקום עד שיבטח לי כי תפלתי תתקבל. והנה ראיתי את תאר פניו של אברהם אבינו, כשעיניו עצומות ודמעות שוטפות על זקנו הארוך והלבן, ושרה אמנו נוסכת בי דברי עדוד ורגע ומבטיחה לי כי יכולה אני לשוב לרבי שכן תפלותי נענו, והחלום נגזו ונעלם".

אישה הדגול, רבי יעקב יוסף, שהתייחס תמיד לכל חלום בכבד-ראש, והרבה מהחלטותיו הגורליות בחייו נקבעו בעקבות חלומות שהוא ובני-ביתו חלמו, ישב והרהר על פשר החלום הפלאי. הוא סבר כי החלום מבשר טוב, שכן זכות היא לראות בחייו את אברהם אבינו ושרה אמנו עליהם השלום, ובנדאי הוא ספן לטוב; אך לאחר זמן-מה נענה לפתע ואמר: "לכננו נחום דוד כבר מלאו עשרים שנה, נדמה לי שהגיע הזמן לבקש ממנו לשוב הביתה ולדאג לו לשדוד מתאים". האם נדהמה לשמע דבריו: "הרי הוא לומד בהצטינות, ואנו מקבלים דרישות שלום מראש הישיבה כי הוא מתמיד בלמודו ומצליח מאד. מה יש אפוא למרה?" אך רבי יעקב יוסף עמד בתקף על דעתו: "הרי במשנה באבות נאמר 'בן שמונה עשרה לחפה', אמנם אפשר להמתין עד גיל עשרים, אך לעולם אני מחפש לעצמי הורים. סבורני כי עלינו לבקש מנחום דוד לשוב הביתה".

באותה תקופה, התאכסן בבית משפחת הרמן, גאון-ישראל רבי ברוך בר ליובוויץ מקמניץ, שהיה מפליג לאמריקה מליטא לטובת ישיבתו הנודעת "כנסת בית יצחק" בקמניץ, ובקביעות היה מתארח בבית משפחת הרמן, שהיה ביה"ד יעוד לחכמים, ורבים מגדולי הדור דאז התקבלו בביתם בכבוד וביקר. החליטו ההורים להציג את העניין בפני רבי ברוך בר, ספרו לו על דבר החלום השממי, ובקשו לשמע דעת-תורה. ר' ברוך בר הרהר זמן-מה, ולאחר מכן אמר: "החלום הוא חלום טוב, ובענין שובו של בנכם, אם ר' יעקב יוסף רוצה בשובו, הרי עלי לעשות כן, שכן אני שש להתנגד לדבריהם של צדיקים". עוד באותו יום שגר מכתב אל הבן לשוב הביתה, וההודעה נפלה עליו פרעם, אך גם ראש הישיבה עודדו לצאת לאבי, והוא יצא לדרומו. מירושלים נסע לפורט-סטיד שבמצרים, משם אמונה היתה להפליג ספינתו, אך עקב עיכובים בדרך, הוא החמיץ את האניה שבה הפליגה. תחתיה מצא בנמל אנית-משא סינית, ומחסר ברירה בקש מרבי-החובל להצטרף לנסיעה, בתכנון להגיע לפריז ומשם לחצות באניה אחרת את האוקיינוס האטלנטי, ולשמתחו הסכים הלה תמורת מחיר סמלי בלבד. הבחור היהודי הצעיר היה יחיד באניה בין מאות סינים, ובבקר הראשון באשר הניח תפלין והתפלל על ספו האניה, הביט בו שכנו הסיני בפליאה. לאחר יומים של הפלגה, פרצה סערה קשה. היה זה בערב שבת, והסערה הלכה וגברה עד שהאניה פקעה טבעה. לפתע נפתחה דלת חדרו של נחום דוד, ורבי-החובל עם כמה מלחים הגיעו נחפזים, והורו לו: "שים עליך את 'הקפסאות והרצועות השחורות', וקום קרא אל אלקיך!" נחום דוד מהר להניח תפלין, כמה מלחים גברתנים נשאו אותו אל הספון המוצף בגלים, וכשהתפלל עליו זעק השקימה בקול: "השבת קרבה ובאה, יום מנוחה וקדשה. אנא ה', נח גם לי לשבות". והנה קרה המהפך הפלאי, וכאשר היום ירד והשבת נכנסה, נח הים מזעזעו בארץ נס. מעתה הביטו רבי-החובל והמלחים על הבחור היהודי בכבוד, נסו להעניק לו את מזונם, אך הוא אכל פרות בלבד, וכנויו בפיהם היה 'היהודי הקדוש'.

עם הגיע הבחור המצין מארץ-ישראל, הגיעו הצעות שדוכין רבות, ומפלט נבחר יהודי בעל מסירות-נפש בשם רבי אברהם הורביץ, שהתגורר אף הוא בניו-יורק, אליה הגר מרוסיה לפני מלחמת העולם הראשונה, והתפלט בהופעתו היהודית בזקן ופאות כלי להתבשר מפני המלעגים, כשהוא מקדיש כל רגע מזמנו ללמוד התורה. רבי ברוך בר מקמניץ ששעה אז באמריקה, סדר את הקדושים, ובחנה השתתפו רבים מבני הקהילה היהודית שהתפצלו לראות חתנה יהודית טהורה בלי השפעה של רוחות הזמן. נחום דוד הצעיר, השתוקק לבנות את ביתו בארץ-ישראל ולחזור ללמוד כאברהם בישיבת חבון, אך פיון שאשתו הצעירה היתה בת יחידה להוריה, נדחה פינתים העניין.

ליל שבת אחד, שבו לאחר תשעה באב בשנת תרפ"ט, הועם לפתע האור בבית משפחת הרמן, אחת הנורות שבנברשת תדלה להאיר, ורבי ברוך בר שהנעים אז בקולו הנעים את זמירות השבת, דמם לרגע. בלם קו שזו תהיה אות לטובה, אך בלב קננה הדאגה והתחושה לא בשורה טובה. מיד לאחר ההבדלה התחילו להתפשט ההדשות המזעזעות והסגירות, על פגורם הדמים שנערו ביהודי חבון הקדושים, באשר ששים ושבעה מיהודיה, ובהם עשרים וארבעה מבחורי ישיבת חבון הי"ד, נרצחו באכזריות בידי ערבים ורוצחים שפלים. שוב התאבלו יהודי העולם בפתשעה באב שזה עתה עבר, ובבית משפחת הרמן באמריקה ישבו הורים שבניהם למדו בישיבת חבון, ובהם גם רבי ברוך בר עצמו, ולפם יצא מחדרה לגורל בניהם. רבי יעקב יוסף הרגיע את ההורים ואת רבי ברוך בר, והביע את הרגשותיו כי בניהם פחיים, ואכן לאחר זמן מה הגיעו מבקרים שבשרו את הצלחתם. בשעת לילה מאחרת של יום ראשון, ישב רבי יעקב יוסף ואמר לבניו הפתי: "זוכרים אתם את דבר החלום אודות אברהם אבינו ושרה אמנו? אין לי ספק כי עמדנו למשפט שם למעלה, וחינו בננו היו מנחים על פה המאזנים. אך פיון שאנחנו מקמים בדבקות את מצות הכנסת-אורחים, המצוה הגדולה של אברהם אבינו ושרה אמנו אותה השרישו בכל בני ישראל, היא שעמדה לזכותנו ואברהם ושרה עמדו לנו כסגנונים ולמדו עלינו זכות. נכח נשמות בה קדושות כאברהם ושרה לא היו יכולים בבית-דין של מעלה אלא לזכותנו, זו מצוה וזה שכרה, וחינו בננו נצלו לחיים".

רבי דוד שלמה איגשיץ ה"ערבי-נחל"

ליום ההולאה, כ"ב במרחשון תשע"ד

מגדולי גאון וצדיק הדור, ומחבר ספרי הלכה ודורש נודעים, בהם "לבוש-ישרד" על השלח-ערוך, ו"ערבי-נחל" על התורה. את משנת החסידות קנה מצדיקי החסידות הראשונים, ומציעותיה כבר התמנה לרבות קהלות בפליציה והקמיר בקרן את יסודות התורה כשהוא עומד על משמור חומת הדת, וכן עמד בראשות ישיבה והרביץ תורה לרבים. בכל ערי רבותיו היה מוכיח את העם על מעשיהם, וביחוד בעת ההיא כאשר החלו רוחות זרות לנשב בפרס, בית ישראל. פעם אמר לאחד שהחל להתפטר ולאלל טרפות, כי הכלבים בעירו בוכים על שהוא חול מהם את הטרפות. פעם הן נועדו אליהם. נסה הלה לטען בחצפה כי אין לכלבים טענה עליו, שכן יהודי העיר מכנים אותו 'נחל', ולכן ראוהו לאכל טרפות... והרב השיב לו תשובה נצחית: "אכן הנה כלב, אלא שהכלבים מקבלים טרפות על שלא חרצו לשונם, ואתה חורץ לשונך ומדבר דברי נבלה. מדוע אפוא תורה ראו לקבל טרפות?..."

ברב כספיו לפקד את ארץ-הקדש, נטש את כל הכבוד שזכה בגולה, ועלה ארצה בסמיות בשנת תס"ח. באניה נסע יחד עם רבי מנחם מנדל משקלוב, ושניהם עסקו בתורה בגולה ובסתר, ונוסעי האניה 'נחל' בי גם בין החסידים מצויים בקיאים בש"ס ופוסקים, וגם בין הפרושים מצויים העוסקים בקבלה ופנימיות התורה... בהגיעו ארצה התישב בצפת, אך הסתיר את זהותו, והתמנה למלמד תינוקות צעיר, כאשר אף אחד לא מנע על דעתו כי הוא אחד מגאון הדור. מספר שנים לאחר מכן עזר אחד משובח בתפלה, ואז ישב בין פשוטי העם, תפס את הגביר בידו ונחליו הנוהג הלאסר "באן ראשאי לדרב", ואם תתחלה תרה הדבר לאותו עשיר, אבל לאתר מלך התבונן והבין כי צדק מלמדו במשקליו וקשריו עלה בעיניו, עד שפגש להעניק לו עשרים אומים ערובי ארץ סובב נכדו, אך הרב סרב לקבלם והסכים רק שביא בקבוץ י"ר שרף כדי לשלוח ולשמש יחד באהבת חברים.

על הפסוק "ואמר מלך סדם אל-אברהם, תר"ל הנפש והרכש קה"ך" במאי "ערבי נחל" את פורש ה"תלדות יעקב יוסף" בדרך הלצה, כי 'מלך סדם' מרשע לצד הרע, שאומר לאברהם הרומל הצדיק, 'תר"ל הנפש' שייפסק לו לשמור וישיבה ברגונו, ועל-ידו זה 'הנחל קה"ך', שכן דוד ודוד ששים צדקה. וכפי התנחל השגור 'שכל עברה תלוי בים של כסף' והרשעים נראים במצליחים כדי שלא תתבטל התורה ולהגדיל שרר טוב לצדיקים, והוא מסים 'ושפטים ישיק'.

יוסיף דעת

אמרו חז"ל במדרש, כי יש שלושה מקומות שאין אומות העולם יכולים להונות את ישראל לומר גזולים הם בידיכם, והם מערת המכבל, שכן אברהם מעפרו, בית-המקדש שנקנה דוד המלך מארונה היבוי, וקבורתו של יוסף שיעקב קנה את שכם. ופלא הדבר שהעבריים תבעו בעלות על שלושת המקומות, וכיום נמצאים שלושם בידיהם, ובקושי יכולים בני ישראל להיכנס לשם. וכמוכן שלטענתם אין כל שחר, שהרי בית-המקדש ושכם קנו בידי יעקב ודוד, ואין לישמעאל חלק ותולה בהם; ואף במערת המכבל לא לישמעאל חלק שהרי הוא לא השפחו ואינו יורש כבן הגבירה, והמערה נרכשה בידי אברהם כדי לקבור את שרה, וממילא רק לבניה יש בעלות על המקום.

וביותר יש לזכור, כי למעשה העבריים בימינו אינם מצאצאי ישמעאל ברובם, וכפי שכבר כתב אבן-עזרא "ואין בהם מי שהוא מזרע ישמעאל כי אם מתי מעט". שכן רוב העבריים בימינו הם ערבים ש לאומות שונות. ולמעשה גם רוב המוסלמים בימינו הם כלל לא ערבים, כגון תושבי איראן, פקיסטן, תורכיה ועוד, ורק 20% מהמוסלמים בעולם הם ערבים, אך רוב הערבים הם מוסלמים חוץ מעיתונ נוצרי וקבוצות נוספות.

השם "ערבי" נבחר מתייחס לבני המדבר, וכפי שחשב אברהם על שלושת המלאכים שהם ערבים, ואין להם כמובן קשר לישמעאל בנו שהיה אז נער. בתקופת ביהמ"ק השני, החלו ערבים לייחס את בני ערב וישיבי המדבר פראי האדם כצאצאי של ישמעאל בן-אברהם שעליו התנבא המלאך "והוא יהיה פרא אדם", ומהחמד מייסד דתם שאב מסורת זו מהשבטים היהודיים שנודו בשני הארבע ערב, וקבע זאת באיסלאם. אף שייתכן שהיו בהם מעט מצאצאי, וכפי שרש"י והרמב"ם מכנים את הערבים כצאצאי ישמעאל.

באומנות המעוותת סילפו הערבים את התורה, ואמרו שאברהם אבינו עקד את ישמעאל ולא את יצחק... ולטענתם התיישבו ישמעאל והגר במכה, ושם צמא ישמעאל למים עד שהגר גילתה את 'באר זמון', באר המים שבעי מכה... והמקום לא היה לערבים כל זיקה לארץ-ישראל, והמקום המקודש בעיניהם היה 'העבנה' שבעיר מכה, שבה נמצאת אבן שחרור טבנה שהיא כנראה מאוחרת שנבל ארצם, ולמעשה ישמחה לא עבודת-יהודה עוד לפני האיסלאם. ירושלים לא נזכרת בקוראן אף לא פעם אחת, ורק מאוחר יותר החלו להתרשם האגדות הדמיוניות שלהם כאילו מוחמד טס במסע לילי על בהמת אל-בוראק ממכה להר-הבית, והערבים החלו לטעון כי יש להם בעלות בירושלים, אולם גם הם כיוו תחילה את גג הבית בשם 'בית אל-מקאדס' משמעותו בית-המקדש, שכן גם המוסלמים שהקימו עליו את מסגד ידעו שלמעשה כאן שכן בית-המקדש הקדוש של היהודים, אף שכיום הם מנסים להתכחש לכך, כדרכם שכולה שקר ורמייה.

מעשה אבות סמן לבנים

לאחר שאליעזר עבד אברהם יוצא בשליחותו של אברהם אבינו, למצא אשה ליצחק, הוא מגיע אל ארם נהרים אל עיר נחור, ועומד ליד באר המים. שם נשא תפלה לקב"ה שיצליח דרכו, ועוד בטרם כלה לדבר ראה את רבקה בת בתואל שיצרה לשאב מים מן הבאר, ומיד רץ אליעזר לקראתה ובקש ממנה שתשקה אותו מים. ומביא רש"י מדברי חז"ל, למה רץ אליעזר לקראתה? מפני שראה מעשה נס גדול, שעלו המים לקראתה בשעה שבאה לשאב מים.

וכתב המהרש"ל על זה, שאליעזר ראה בכך סמן מבקש, כי רבקה מתאימה להכנס לביתו של אברהם אבינו, שכן כאשר פרצה מריבה בין רועי אבימלך ורועי אברהם אודות באר המים שחפרו, עשו ביניהם הסכם שכל מי שיבוא ליד הבאר, והמים יעלו לקראתו, סמן שהבאר היא שלו. וכמוכן, שבאשר באו רועי אבימלך לא עלו המים לקראתם, אבל לקראת רועי אברהם עלו המים, ומזה ידעו שהבאר היא של אברהם. ומאז היה זה לסמן, שלבני ביתו של אברהם אבינו עולים המים לקראתם, ובאשר אליעזר ראה עכשו שהמים עולים לקראת רבקה, ידע כי היא מתאימה להכנס לביתו של אברהם, כי גם היא זוכה לנס עלית המים.

ולבאררה, היה מתאים עכשו שאליעזר יגש אל רבקה, ומיד ישים עליה נס זהב וצמידים על ידיה, ויודיע לאביה שהוא רוצה אותה לכלה בשביל יצחק בן אברהם אבינו, אך למרבה התמיהה אליעזר לא עושה כן, אלא נגש אליה ומבקש ממנה לשותות מים.

לשם מה עשה בן אליעזר? והרי כבר ראה כמו עיניו את הנס הגדול, כיצד המים עולים לקראתה, והרי ידע מראש שזה סמן מסבסב כי היא מתאימה להכנס לביתו של אברהם אבינו, אז מדוע עשה לה מבחן נוסף ובקש ממנה מים?

אלא שאליעזר לא הסתפק בנסים ובמופתים, שכן רצה לבדק את רבקה האם היא בעלת מדות טובות או לא, וזה היה המבחן העקרי של הכלה המיועדת להכנס לביתו של אברהם אבינו.

יכול להיות, אמר אליעזר לעצמו בלב, שהיא מלמדת בנסים גדולים, ובאמת עולים המים לקראתה באופן בלתי טבעי, אבל כל זה איננו שווה לי כל זמן שלא בדקתי את המדות שלה, ואיני יודע אם כדאי להתחבר עמה או לא. המבחן האמתי של רבקה אינו לראות אם המים עולים לקראתה או לא, אלא אם יש לה מדות טובות או לא. וכאשר בקש ממנה מים, והיא הסכימה מיד להשקותו, ואף טרחה להשקות את גמליו, למרות שאליעזר היה איש גדול וחזק והיו לו משרתים רבים, ויכולה היתה לומר לו אתה יכול לשאב בעצמך ולמה אני, ילדה קטנה, צריכה לשרת אותך? אולם היא לא אמרה כן, אלא מהרה לשאב לכל הגמלים והשקותה את כלם בזריזות, וזה היה המבחן האמתי של רבקה שבו הצליחה למעלה מן המשער. ורק אז ידע אליעזר כי היא הכלה המתאימה לאברהם.

מעשה אבות סמן לבנים, וזה הלמוד החשוב ביותר בשביל בלנו. כאשר נרצה להתחבר עם חברים אחרים, אנו צריכים לבדק תחלה את מדותיהם. מי שהוא בעל מדות טובות, גומל חסדים ומיטיב עם הזולת, הוא איש ראוי להתחבר עמו, וכמוכן שהוא גם ירא שמים ויגע בתורה. זה היסוד וזה המפתח לראות את אישיותו האמתית של האדם, וכמו שהסבא קדישא רבי ישראל מרז"ן, ראה פעם אדם אחד, שמבחוץ היה נראה כבעל מדות מתקנות, אולם לאמתו של דבר לא היה מתקן אלא מן השפה ולחוץ, ובפנימיותו היתה משחתת ורקובה מוסודה. נאנח הרבי ואמר: "אבי, רבי שלום מפרוהבישט, היה מדמה אדם כזה לשלג. מבחוץ הוא נראה לבן וצח, אולם בפנים הוא מלא טיש ורפש..."

וכן רגיל היה הרבי ר' בונים מפשיסחא לומר, כי עקר עבודת המדות צריכה להיות אצל האדם בימי נעוריו, ואם לא ישיקע בהן בצעירותו, יבצעצו החוצה אותן מדות משחתות שהצליח להסתיר בימי חייו, ויתגלו שרשי הרע שבקרבן. וכבר כתב בן הרבי ר' אלימלך מליז'נסק בצעטל קטן, ש"האדם לא נברא בעולם רק לשבר את השטע, לכן יזרז את עצמו לתקן מדותיו בשנת י"ח דוקא, ומשם ואילך מנהיגים יעזרוהו להיות מוסרי והולך בשבירת מדות הרעות עד-תקום".

דגמה שלילית ליסוד זה, מהנה דמותו של לבן הארמי, כפי שהאריך המשגיח רבי יחזקאל לוינשטין ואמר. בפרשתנו פרשת חיי שרה, אנו מוצאים פירד רץ לבן אליהאיש החוצה אליהעין, ורש"י מפרש: "למה רץ ועל-מה רץ? ויהי פראת את-הנזם". אמר עשיר הוא זה, ונתן עיניו בקמון". ובכן, כשם שרץ לבן לקראת אליעזר עבד אברהם מחמת תאוה הקמון והחמדה שהיתה בו, כך רץ לקראת יעקב אבינו כשהגיע לחרן, כפי שמפרש רש"י: "וירץ לקראתו" - כסבור קמון הוא טעון. ויחבקלו' - כשלא ראה עמו כלום, אמר שמא זהובים הביא והנם בחיקו. וינשקלו' - אמר שמא מרגליות הביא והם בפיו". ויודעים אתם כמה שנים עברו מאז רץ לבן לקראת אליעזר, עד שרץ לקראת יעקב? ובכן בחשבון פשוט נגלה, שעברו מאז תשעים ושבע שנים, כמעט מאה שנה! שהרי רבקה אחות לבן, נצאה מחרן כשהיתה בת שלש שנים, ועד שנולד יעקב עברו עשרים שנה שהיתה עקרה. וכשיצא יעקב מבאר שבע היה בן ששים ושלוש כפי החשבון המפורט של רש"י, ואז לבן הגיע אחר ששהה ארבע עשרה שנה בבית-מדרשו של עבר, נמצא שעברו מאז תשעים ושבע שנה, ועדיין לא נס-לחה של אותו זמן ממורא, ועדיין לא נעלמה ממנו תאוה הקמון שבו, אלא אדרבה, הלכה וגברה והתעצמה בקרבן. וזאת מדוע? מפני שלא עמל בימי עלומיו על-מדותיו הלקויות ולא נסה לתקן. ועל-פי זה דרשו את דברי התנא במסכת אבות: "הקנאה והתאווה והכבוד, מוציאים את-האדם מן-העולם", שאם האדם לא עובד על-עצמו לרכוש מדות טובות בימי עלומיו, אזי משתרששות בתוכו המדות הרעות, והן מלוות אותו עד קנה ושיבה, ויוצאות יחד עמו מן-העולם...

עשרה גמלים מגמלי - פרוש, טעם קחתו עשרה, כי בערך גמלי אדניו בלוקח אחד היו, וזולת זה היה מספיק באחד. עוד ירצה, שלקח עשרה גמלים פרוש, הרבה, על-דרך אומרו טוב כך מעשרה בנים. ואמר מגמלי אדניו פרוש, מהמקחים לצרכו, המוכרים אצלו, כדי שיטענו הרבה, וביא לשלל שאר הגמלים שהיו לאברהם מכלל הנכסים. ואמר וכל-טוב פרוש, כל מבחר שבקניני אדונו, זהב ואבנים טובות ומרגליות. והטעם, אם לא תרצה לבוא אחריי, יראה בית-ינכותו. גם לא יתחייב במהרה, יראה כי יש כמה להרבות מהר ומתן, ואמר בידו - פרוש, שבידו: טרם כלל לדבר - פרוש, בעודו אומר עס-אדני ומה רבקה, והוא פרק בא סמן, כי היא זאת שראויה להיות עס-אדונו:

רבקה יצאת - פרוש, מסבבת יצאה מהזולת. לצד תפלת אליעזר עשה ה' שתצא באותו רגע, לא קדם ולא אחר, כדי שלא יכשל באחרת, כי היא זאת אשר ילדה לבתואל וגו', היא בת-זוגו שלי-יצחק:

המייאני נא וגו' - הנה המעיט ממה שהתנה לשאל, כי הוא אמר ואמר אליה הטיינא כך ואשתך ועתה אמר המייאני פרוש לשון גמיעה, גם אמר מעט, גם לא אמר שתפס היא כדה להשקותו כאשר התנה. טעמו הוא על-פי דבריהם ז"ל, שראה שעלו המים לקראתה, וסמן זה הוא מבקש שאינו מצוי בבנות הפנעני, כי אם בנדה ברוך וקדוש באברהם, גם מזל הנאיה כי היא זאת. לזה היה ירא על-התנאים שהתנה, שמא לא תקום אותם, ונמצא הוא מפסיד מבקשו על-ידי תנאו, לזה היה ממעיט בכל-האפשרויות בתנאו, כדי שיהיה נקל בעיניה לעשותם: על-ידיה - פרוש, שהלמדה כאלו נעשו כשעור זה. ועשה הדבר לצד הצדיקו בהשגחת ה' עליו, וסמנים המצדיקים שראו עיניו:

דברי הימים

בליל ט"ו במרחשוון תרצ"ט, פרץ בגרמניה הפוגרום הנודע בכינויו "ליל הבדולח" כנגד יהודי גרמניה. יותר מאלף בתי-כנסת, בהם עתיקים בני מאות שנים, הועלו באש, ובהם למגני-לב גם אלפי ספררי-תורה. אלפי נברשות וזכוכית נוצצו, והכבישים היו זרועים בשברי זכוכיות, ומכאן הכינוי "ליל הבדולח", כינוי עממי שהתקבל גם בהיסטוריה היהודית, אף שאינו ראוי ואינו ממצה את התורבן הנורא, אלא ממעיט בנוקי הפוגרום לכדי זכוכיות מנופצות ותו לא, ולכן מקפידים רבים מיוצאי אשכנז שלא לכנותו בשם זה שניתן בידי הפושעים הנאציים מתוך לעג.

אלפי יהודים הוכו והושפלו בלילה זה, עשרות נרצחו, ועשרות אלפים הועברו למחנות-ריכוז. יומיים קודם לכן מת מזכיר בשגרירות הגרמנית בבאריז, לאחר שנורה בידי נער יהודי בן 17 בשם הערשל גרינשפאן, כמחאה על גירוש הוריו שהיו אזרחי פולין. למראית-עין הציגו הגרמנים את גל הפרעות כמחאה-עם ספונטאנית, אך לאחר מכן התברר כי הפוגרום תוכנן בקפידה בידי השלטונות.

רבה של ציריך, רבי מרדכי יעקב ברייש, נשא דרשה לאחר ליל הבדולח, ואמר כי זו תוצאה של חורבן היהדות בידי הרפורמים בגרמניה, וכפי שאמרו גדולי הדור מספר שנים קודם לכן עם פרסום חוקי נירנברג שבו הופלו היהודים בחוק ונאסר על קשרי נישואין בין גרמנים ליהודים, כי אי-לנו שנאלצנו להגיע לכך, שהגרמנים צריכים ללמד אותנו שאסור לנו להתערב ולהתחנן עם הגרמנים, ואף ראו בגזירות אלו את ההצלה מטמיעה בין האומות.

בימים שאחר הפרעות, הודיעו הנאצים כי האשמים בכל הם כמובן היהודים, ולכן הטילו עליהם לשלם את כל הנזקים שעלותם הסתמכה בסכום עתק. מחלליים על דברם עושים אותו ביטודיות, הם החליטו להשמיד את יהדות אירופה ולא ינוחו עד שיבצעו את זממם, ואמר כי דבריו הכריעו את הגר"ז לעזוב את אירופה ולנוס על גפשו עד שהגיע לארה"ק וניצל.

בעל "שרידי אש" סיפר, כי פגש באוטוואק את הגר"ז מבריסל לאחר ליל הפרעות, והזכירו מפני העתיד: "אני מכיר את הגרמנים טוב מכך, וכשהם מחלליים על דברם עושים אותו ביטודיות, הם החליטו להשמיד את יהדות אירופה ולא ינוחו עד שיבצעו את זממם", ואמר כי דבריו הכריעו את הגר"ז לעזוב את אירופה ולנוס על גפשו עד שהגיע לארה"ק וניצל.

מאברהם אבינו אנו למדים עד כמה היתה גדולה זוויתו בממון כשר, וגמלו היו זמורים שלא יאכלו משדות אחרים. וגם מהפסד שקבל מאבימלך אחר שהחזיר לו את שרה, לא רצה להנות, ונתן אותו לעפרון תמורת משרת המקפלה, כפי שקתבו בספרים. אלא שעל עפרון דרשו חז"ל את הפסוק "נבנה להון איש רע עין", ולכן חסר וא"ו משמו ונכתב עפרון, מפני שעקב להיטותו לבקש כסף על המקרה, קבל רק ארבע מאות ונחסרו ממנו שש מאות שהפסיד. וכן ד"ק ה'חפץ חיים' מהפסוק "והוכח אברהם את-אבימלך על-אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך", מדוע לא נאמר בפסוק שאברהם מוכיח את אבימלך על אשר גזלו ממנו את בארות המים וגרמו לו נזק מומני? למה מוכיח אברהם את אבימלך באופן כללי אשר גזלו? ולא על אשר גזלו ממני? אלא שאברהם אבינו לא התירעם על הגנבה הפרטית ממנו, אלא הביע את השתוממותו וכאבו בפני אבימלך, ביצד יתכן שאדם יגזל מהאדמה מה שאינו שלו? איך יתכן שאדם שולח את ידו במה שאינו שלו? שכן אברהם אבינו במדת החסד והישר שבו, התקומם כנגד עצם הגזלה. והיה הסבא מנובחרדוק חוזר ואומר בשם ה'הר"א מוילנא, שאם אדם לומד בבית שיש בראש גגו אפילו סכסוך אחד של גזלה, אז יחסר לו בהצלחה כלמדי התורה! ללמד עד כמה חמורה הגזלה, וכמה יש להקפיד על ממונו כשר בתכלית.

וכך היה פעם עם רבי אהרן קוטלר, ששמע מפי ר' ליב ציוניאק, המנהל של "בית מדרש גבוה" בליקווה, כי שמע בשם ה'שפת אמת': "אם ראיית אברך לומד בהתמדה ותורתו אינה מתקומת בידו, יתכן שחזנתו המסמכו על שולחנו גרם לו, אם את כספו לא הורח בכשרות. כי בכסף לא כשר אין התורה מתקיימת". ונענה רבי אהרן ואמר: "אמת הוא הדבר, ויש מקור לזה בירושלמי ובזהר".

ה'בני יששכר' בספרו "אגרא דפרקא" כותב דברים נוקבים על אלו שאינם נוהגים בכשרות ממונם, ומביא את דברי רבו הרבי ר' מנחם מנדל מרימינוב שמצא בקד את פשר התעלומה הנראית לעין בכל הדורות, ובפרט בדורנו אנו, כאשר ילדי ישראל במתי החרדים לדבר ה' גדלים ומתחנכים בחנוך טהור, לומדים ומתפללים בראה וטהרה, אולם בבגרותם לפתע מתגלים בהם מדות מגנות ומשחתות, עד שהרואה עומד ותמה: כיצד חדרו והשתרשו באיש זה, שהתגדל מעויריו על ברכי התורה והיראה, הליכות והגלים בה משחתים? אלא שהקולר תלוי בקד שהוריו פרנסוהו והאכילוהו מנעוריו במקומו שאינו כשר, והתוצאות נכרות בו בהמשך ימי חייו. וזה לשון קדשו: "מה שהוא מן התמה, שאנחנו רואים כמה פעמים הילדים בקטנותם הולכים לבית רבם ומתמידים בלמוד תורתם ומתפללים בבונה, ועונים אמן יהא שמה רבא ואמן, ומישרים אורחותם, ואחר-כך משתגדלים מתהפכים חסידים במדות גורועו ומבטלים התורה והתפלה ויכזיבא, ומאין יתהנה זה? הרי התורה שלמנו בקטנותם והוא הבל שאין בו חטא, היה מהראוי שתעמד למשען להם ויסיפו אמן בגפשותם כי מצוה גוררת מצוה? ואמר הוא ז"ל, שהוא על שאבותם האכילו אותם ממונו גזל,

שסגלו עלידי משא ומתן שאינו באמונה ונתפסמו באסורים ושב להם לבשר מבשרם, ועלידי זה נולדים להם תאות ומדות גרועות, והביא לראיה מזכר הענין על שנהנה מן הגזל, לא נתקרב אל המזבח, כי לא לרצון יהיה. והגם שהענין לא נצטוו, הנה ה' יתברך שואג החכם". וה'בני יששכר' ממשיך וכותב, שלא יבוא האדם בטענה שעליו להפטר מעניש, מפני שאבותיו גרמו לחטא, כי בכחו של האדם להשתנות כאשר ישים אל לבו לתקן את עצמו ואת מעשיו, וה' יתברך יעזרוהו להצליח בכך, וכפי שהיה עם אברהם אבינו שגזל אצל תרח ונתגדל אצלו, וכאשר שם אל לבו להכיר את בוראו, מצא הקב"ה את לבבו נאמן ואמר לו "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" ולהתרחק ממה שקבל ממולדתו ומבית אביו.

רבי אלחנן הילפרין מרדומישלף היה מעורר את מתפללי בית-מדרשו על ההזירות הנדרשת להריח ממונו בדרכי ישר בלבד, והיה מקריא בפניהם את דברי ה'בני יששכר' הנזכרים עד כמה משפיע הדבר על חנוך הבנים. וספר מה ששמע מרבי דוד צויפל, כי בעיר קאשוי התגורר אדם אחד שהיה מחזק לירא וחרד לדבר ה', ופתע נודע כי שתיים מבנותיו נתפקרו ויצאו לתרבות רעה, ורמנא ללצן. ר' דוד זה הפיר היטב את האיש, והיה הדבר אצלו לכף צידא ארעה תקלה בה חמורה בביתו, והציג את המיתתו בפני רבקה של העיר, רבי שמואל ענגל מרדומישלף, וקנו של רבי אלחנן הילפרין, ספר לו הרב, כי איש זה הגיע פעם לפניו לדירתו ובענין סכסוך ממוני שהיה לו עם אחרים, "ומתוך טענותיו נוכחתי לראות, כי יעסקו ומסחרו מתנהלים בדרך של גנבה ורמאות. יוצא אפוא שממונו הגיע אליו באסור ולא בהתר, ומזה האכיל את ילדיו. לא פלא אפוא שאילו הווצאותיו".

בשעור חמשי-רש"י של דף תחת רכ"ז מפרש רש"י: "לפי שהנשבע צריך שישל בידו חפץ של מצוה כגון ספר-תורה או מוזהר או תפילין". מקור תכיר מוספת שבועות, משיבשים את האדם להחזיק שבועה בשבועה האמורה בתורה והיא שבועת אלקיער לאברהם, ולרנן אין צורך להשבע בשם המיוחד, אלא להתחייב חפץ קדש ביד. ומפרש רש"י: "או ספר או תפילין", כאברהם דאחפסא לאליעזר ברית מילה". ונחלקו שם בגמרא אם אפשר להשביע גם בתפילין, ולחלק נפסק שם שהנשבעים בספר-תורה, ותלמיד חכם נשבע לקבלתה גם בתפילין (ומאן שאלאליעזר היה דין תלמיד-חכם...).

אלא שכלל השגא לא נפר כלל שאפשר להשבע במוזהר, וגם רש"י שם כותב רק ספר-תורה ותפילין. הרשב"א אף אזרח את הדעה להשבע גם בציצית שכן אינה אלא תשמיש מצוה, וכן כתב רמ"א שלא כהרב"א ואי אפשר להשבע בספרים, וכן פסק הרמב"ם שמשביעו בספר-תורה או תפילין.

מדוע אפוא מוזכר כאן רש"י חפץ של מצוה כגון מוזהר? אלא שאם נגע בחפשים שנים וכן בכתב-יד של רש"י, נכתב דבר כפלא: כאן אחד מהם לא מופיעות המלים "וכן במוזהר" ונוספו רק בחפשים מאחרים כספר-תורה או תפילין.

לפלא על תנ"ח סופר בספרו "קד נאה להודות", שהסיק כי אפשר להשביע במוזהר בנקיטת חפץ מדברי רש"י אלו, אך שהתורה-ג' התחבט בענין, ומוזכר את דברי ה'ערוך לצ"י שקרא להתרגל ללמוד פירוש רש"י "על התורה שהיא לנחלת גדולה, אך כאמור בפקוד לא מופיע הדבר בדברי רש"י: כשל עזר ונפל עזר.

אמר חז"ל במסכת בבא קמא, כי במטעם של אברהם אבינו היה זקן וזקנה מצד אחד, בחור ובתולה מצד אחר. מפני שאברהם אבינו היה עובד את ה', בהתלהבות ובהתחדשות כבדור צעיר גם בזקנותו. (י"ט בלב)

וזכה לזה לאחר מעשה העקדה במסירות-נפש, שנאמר "וישב אברהם אל-נעריו", שנגששו בבחינת נער בהתחדשות. (רמתיים צופים)

שמוענו | ארני (ב.כ.)

יש פסוק בין תחבות, כי אף שבפניהם אמרו שהם מבקשים לתת לאברהם לקבר את שרה בחוגם, אך בלבם חשבו להתנגד לו שלא כוונה לא מובנת הפליטת של 'לאמר לו, אלא ש"יעטנו" זו תשובתם כלפי חוץ, ו"לאמר לו" היא תשובתם הנסתרת שאינם תופצים בו בעינים. וזו דרכם של כל אוליבי המרגרים כלפי חוץ נפת צופים, ובלבם שואה ומשטחם. (התקלסא פסו)

וישום לפניו לאלל (ב.כ.)

תבת וישום בטעם מהפך, לומר לדברי חז"ל כמובא ברש"י שבתוואל הניח סם המות לפני אליעזר, וכן גבראיה והפך הסם לבתוואל, ולכן נאמר אחר כך ויאמר אחיה ואמה, ולא אביה, כי בתוואל נסה למנוע ונענש. (תפוחי חיים)

והאיש משתאה לה מחריש לרעת (ב.כ.)

החסידי ר' אלטר ריבלין מחברו, שמע פעם את ה"בית אהרן" מקרלין בקריאת התורה כשקרא בפרשת חיי שרה את תחבות מחריש לרעת, והטעים את הנגינה בשני טעמי זקן גדול כזה אחר זה (בחלק מהספרים מטעמת תבת לרעת בטעם רביעי), וכל ימיו אמר שענין מצלצ' קולו באוזניו בנגינה ובטעמים נהגים, והיה חוזר עליהם תמיד ומטעמים בטרט רגש. רבים היו משתוממים עליו מדוע בה התרגש מהקריאה, אך סוף דבר הכל נשמה, ור' אלטר נפטר בשבוע של פרשת חיי שרה ומזהה חז"ל. (פיר' ישע אהרן)

וישלחם מעל יצחק בנו (ב.כ.)

בטעם גרשים, לומר על גרש בני הפילגשים מעל יצחק, שאין להם חלק ותורה עמו ולא יתחבר עמם. (דברי יצחק)

על הפסוק "שים נא דף תחת רכ"ז" מפרש רש"י: "לפי שהנשבע צריך שישל בידו חפץ של מצוה כגון ספר-תורה או מוזהר או תפילין".

מקור תכיר מוספת שבועות, משיבשים את האדם להחזיק שבועה בשבועה האמורה בתורה והיא שבועת אלקיער לאברהם, ולרנן אין צורך להשבע בשם המיוחד, אלא להתחייב חפץ קדש ביד. ומפרש רש"י: "או ספר או תפילין", כאברהם דאחפסא לאליעזר ברית מילה". ונחלקו שם בגמרא אם אפשר להשביע גם בתפילין, ולחלק נפסק שם שהנשבעים בספר-תורה, ותלמיד חכם נשבע לקבלתה גם בתפילין (ומאן שאלאליעזר היה דין תלמיד-חכם...).

אלא שכלל השגא לא נפר כלל שאפשר להשבע במוזהר, וגם רש"י שם כותב רק ספר-תורה ותפילין. הרשב"א אף אזרח את הדעה להשבע גם בציצית שכן אינה אלא תשמיש מצוה, וכן כתב רמ"א שלא כהרב"א ואי אפשר להשבע בספרים, וכן פסק הרמב"ם שמשביעו בספר-תורה או תפילין.

מדוע אפוא מוזכר כאן רש"י חפץ של מצוה כגון מוזהר? אלא שאם נגע בחפשים שנים וכן בכתב-יד של רש"י, נכתב דבר כפלא: כאן אחד מהם לא מופיעות המלים "וכן במוזהר" ונוספו רק בחפשים מאחרים כספר-תורה או תפילין.

לפלא על תנ"ח סופר בספרו "קד נאה להודות", שהסיק כי אפשר להשביע במוזהר בנקיטת חפץ מדברי רש"י אלו, אך שהתורה-ג' התחבט בענין, ומוזכר את דברי ה'ערוך לצ"י שקרא להתרגל ללמוד פירוש רש"י "על התורה שהיא לנחלת גדולה, אך כאמור בפקוד לא מופיע הדבר בדברי רש"י: כשל עזר ונפל עזר.

שדכן הגיע אל רבי אריה לייב שפירא רבה של קובנה, והציע לבתו את בנו של ראש הקהל, עשיר מפרגן ומתן בדעתו. סרב הרב, שכן תפוחו היה עם הארץ קופל, ואמר: "מקפיד אני על צאתי רבי יהודה הנחמד, וכיון ששמו של החתן כשמי, אין אני יכול להסכים לשהיך". התפלה השדכן: "הרי חתן שמו של החתן הוא משה ולא אריה"? ונענה: "הרי אמר חז"ל בערובו, כל גנותו בתו לנעם הארץ כאלו כופתה ונותנה לפני הארץ, ונמצא שפחור זה שהוא עם הארץ נקרא ארץ..."

וכן מספר על חתן פון-ומנו, שלא קרא ולא שנה, ולאחר נשואיו עמד בליל שבת והוציא מסיר החמין שעמד על הכירה, כפי שנהגו בביתו. במוטב הניחיה. במקרה אשתו הצעירה התקיימה בתולות שבת: "ותרי" יש כאן אסור מוגיס בכלי ראשון, האסור אף בגרופה וקטטורה? בש החתן הצעיר להודות שאינו יודע כלל מהו "מוגיס" ומהו "גרופה", וכדי להודות השוב כדרך הנשים הנחלים בכל דבר באר"י, חתי, ואמר: "אני נוהג עליי הארץ"... פשטעם האב על חתנו הבור, אמר באגדה: "התקיימו בי דברי חז"ל כל המשיא בתו לנעם הארץ, כאלו כופתה לפני הארץ..."

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777
5806777@GMAIL.COM